

Poduzetnik — dinamični element gospodarskog i društvenog razvoja

Johannes STEMMLER

Ovo predavanje će se baviti gospodarskim i društvenim razvojem, njihovim međusobnim odnosom i ulogom poduzetnika u tom procesu.¹

Nije slučajno što se više njemačkih predavača na ovom simpoziju bavi problemima razvoja. Jedan od ciljeva ovog simpozija – kako ja to vidim – i jest da katolički socijalni nauk pridonese razvoju Afrike.

Takvi prinosi mogu se ostvariti na akademskoj ravni gdje se službene izjave Crkve tumače kao katolički socijalni nauk. Što se mene tiče, ja govorim kao predstavnik skupine katoličkih laika – u ovom slučaju poduzetnika i poslovnih ljudi – koji smatraju da imaju zadaću i odgovornost da taj nauk preoblikuju u privrednu i društvenu stvarnost. U nastavku ću pojmove *poduzetnik* i *poslovan čovjek* rabiti kao sinonime.

Ja sam posvema svjestan činjenice da ovom cijenjenom skupu govorim polazeći sa sasvim drukčijih iskustava – tj. s motrišta jedne od najindustrijaliziranih zemalja na svijetu s kršćanskom tradicijom. Stoga ću predmet predavanja prilagoditi situaciji kontinenta koji se nalazi u razvoju, znajući pritom da se također unutar ovog kontinenta društveni i politički uvjeti međusobno uvelike razlikuju. Ali – kako drugačije započeti dijalog?

Pojam razvoja je u javnoj diskusiji dugo bio svoden samo na gospodarsku dimenziju. Nema sumnje, gospodarski razvoj prijeko je potrebna osnovica za svaki dalji opsežniji pojam o razvoju; ali, on s razvojem nije istovjetan. Papa Pavao VI. u *Populorum progressio*, i papa Ivan Pavao II. u *Sollicitudo rei socialis*, podsjetit će nas na ovo:

U procesu gospodarskog razvoja, nedvojbeno je poduzetnik ključna osoba. Ja bih čak rekao: manjak poduzetnika je karakteristična crta nerazvijenih ekonomija.

Svrha razvoja mogla bi se dobro opisati pojmom »razvoja zajednice«. Izvorno, to je postupak izgradnje malih seoskih zajednica počevši od samih temelja. Razvoj zajednice razumijeva da se u zajednici, koja još ne postoji, različite sfere – poput općeg školstva, malih industrija, zadruga, obrazovanja žena u brizi o djeci i domaćinstvu, profesionalnog školovanja, stambenih projekata – zasnivaju i promiču u isto vrijeme, i to aktiv-

1 Predavanje održano 27. kolovoza 1990. na međunarodnom simpoziju o zemljama u razvoju u Seulu, na engleskom jeziku.

nim sudjelovanjem ljudi o kojima je riječ. Tu je zajednica i instrument i cilj razvoja. Očigledno, razvoj pretpostavlja promjenu ljudi u njihovu stavu prema radu, u odnosu s drugima, u poimanju *dužnosti* i *odgovornosti*; a to su elementi koji čine zajednicu.

U konačnoj analizi *razvoj* je i na nacionalnoj razini *razvoj zajednice*: tj. razvoj društva i u njegovim različitim komponentama. Međutim, u ovom kontekstu značajno je pripomenuti da zajednica nije konačna svrha razvoja, nego prije sredstvo u službi humanog ostvarenja individualne osobe: u skladu sa socijalnom doktrinom Crkve.

Ako je istina da je društvena dinamika preduvjet razvoja i da su nerazvijena društva statička društva, onda bi se opravdano moglo kazati da je u procesu društvene promjene poduzetniku namijenjena važna uloga. Jedva da postoji neka druga profesionalna grupacija koju se u toj mjeri identificira s društvenom dinamikom kao poduzetnike. Razmjerno kasno u povijesti ekonomije slavni austrijski ekonomist Joseph Schumpeter (+1950) otkrio je »dinamičnog poduzetnika«. U katoličkom socijalnom nauku izvorna funkcija poduzetnika do današnjeg dana nije naišla na odgovarajuće priznanje.

Prva i poveljavita poduzetnikova funkcija u društvu je opskrbljivanje stanovništva gospodarskom robom i uslugama. Nije potrebno spominjati da ta funkcija ima vitalnu važnost u društvima što trpe od manjka dobara nužnih za život.

Poduzetnik je taj koji poduzimlje nešto, koji na gospodarskom području preuzima inicijativu i odvažuje se na uspjeh ili neuspjeh vlastite poduzetničke djelatnosti. Putem:

- kombiniranja proizvodnih čimbenika,
- otkrivanja i širenja novih tržišta,
- primjene novih tehnika;

on postaje *dinamičnim činiteljem razvoja*. Međutim, on tu funkciju može ostvariti jedino u sustavu u kojem *konkurencija nagrađuje djelotvornost* i u kojem je privatno vlasništvo zajamčeno, tj. unutar tržišne privrede.

Kako bi održao vlastitu poziciju na tržištu, kako bi bio sposoban konkurirati svojim takmacima i održavati troškove na »zdravoj« razini, on ne prestano mora tražiti nove i jeftinije proizvodne tehnike i organizacijske oblike.

Nitko neće zaniijekati da u ranom razdoblju razvoja država mora – subsidijarno – preuzeti određene poduzetničke funkcije, osobito na području infrastruktura, ali na dugi rok i za dobrobit djelotvornosti, aktivnost privatnog poduzetnika ne može se nadomjestiti.

To je drukčije u socijalističkim zemljama s planskim ili »centralno administriranim« privredama koje vode činovnici. Nedjelotvornost takvih privreda i njihovi niski društveni rezultati svijetu demonstrirani su i ob-

znanjeni tihom revolucijom u komunističkim zemljama istočne Europe – prošle godine.

U osnovi postoje samo dva načina upravljanja gospodarskim procesom, odnosno proizvodnjom i raspodjelom dobara i usluga:

- ili putem središnje birokracije (planska privreda),
- ili tržišnim cijenama koje proizlaze iz konkurencije (tržišna privreda).

Bitna i stoga nedjeljiva veza je ona između poduzetničke djelatnosti i ustroja tržišne privrede. Jedna je bez druge nezamisliva.

Nijedan drugi ustroj ne nudi više slobode i prostora za inovacije i kreativnost od tržišne privrede. Nijedan drugi ustroj nije kadar uzimati u obzir zahtjeve i potrebe sviju. Nijedan drugi ustroj nije djelotvorniji ili sposobniji za stvaranje kvalitativnog rasta.

Sve te prednosti mogu se međutim oživotvoriti jedino u odgovarajućem društvenom i političkom okviru, onome koji dopušta razvitak gospodarskog procesa i pothvate poduzeća. Riječ »okvir« u ovom kontekstu znači granice i ograničenja koje oni koji vode poslove moraju prihvaćati i pridržavati ih se kao mogućega i dopuštenoga. S druge strane, te granice moraju jasno određivati prostor unutar kojeg poduzeće slobodno djeluje i ostvaruje vlastite odgovornosti.

Čak i nakon sloma socijalizma postoje ljudi – i unutar pojedinih crkava također – koji traže neki »treći put« između kapitalizma i socijalizma. Nešto nalik na treći put između ta dva sustava ne postoji.

Umjesto središnje planske birokracije, zemljama u razvoju potrebno je nekoliko tisuća *decentraliziranih planova*, tj. privatni poduzetnici koji planiraju za svoj račun, koji bivaju nagrađeni od tržišta u slučaju uspjeha i kažnjeni ako ne uspiju. U otvorenom i dinamičnom društvu gospodarske aktivnosti brojnih poduzetnika ne samo da otvaraju radna mjesta unutar njihovih vlastitih poduzeća, one isto tako stvaraju potrebu za posebnim intelektualnim kapacitetima i stimuliraju osnivanje novih malih poduzeća.

Ali, bilo bi iluzorno vjerovati da tržište i konkurencija sami mogu proizvesti učinke koji za posljedicu imaju blagostanje. Možda zvuči čudno, no: tržišna privreda – a posebice socijalna tržišna privreda ne može djelovati bez jake države; ne da bi usmjeravala privredni proces nego da bude izvor i zaštita institucionalnog okvira unutar kojeg se može odvijati regulirana konkurencija za dobrobit sviju, na zajedničko dobro.

U skorašnjem razgovoru za »*Frankfurter Allgemeine Zeitung*«, njemački katolički biskup Franz Kamphaus iz biskupije Limburg upotrijebio je vrlo adekvatnu sliku. Rekao je: Upravo kao što je u većini europskih gradova tržnica okružena zgradama koje reprezentiraju ustanove: gradskom vijećnicom, policijom, školom, crkvom, poreznim uredom, isto tako i tržišna privreda mora biti okružena ustanovama koje ju reguliraju.

Taj *institucionalni okvir*, koji je preduvjet funkcioniranja tržišne privrede, u ovom se kontekstu može opisati samo uopćeno:

Prije svega, određena zemlja mora posjedovati *zakonski poredak* za zaštitu pojedinca i *demokratski ustav* koji pojedincu kao osobi jamči da može sudjelovati u svim sferama društva, drugim riječima: zakonski i politički poredak su osnovica razvoja. Sudjelovanje pojedinca u gospodarskom i društvenom životu nužno zahtijeva *sustav obrazovanja* koji odgovara stvarnim potrebama društva. Takav sustav također mora obuhvaćati *seoska područja* i *siromašno stanovništvo*, kako bi se ljudski resursi mogli razvijati i mobilizirati za dobrobit zemlje.

U mnogim zemljama u razvoju – meni se tako čini – previše ljudi je školovano za administrativne poslove u vladama, a istodobno postoji odsudni manjak obrtnika, kvalificiranih radnika, inženjera, poduzetnika itd.

Na području profesionalnog školovanja suradnja s industrijskim poduzećima može osigurati praktično usmjeravanje. Njemački »dvojni sustav« – kako ga mi nazivamo – koji kombinira učenje na poslu i školovanje nailazi na sve veću pozornost i zanimanje diljem svijeta, ne samo u zemljama u razvoju nego i u industrijaliziranim zemljama.

Pozitivni učinci tržišne privrede mogu biti djelatni samo dok je poduzetnik izložen *konkurenciji*. Samo tada on je prisiljen tražiti nove putove i bolje rezultate za svoje kupce, da bi tako ostao na tržištu. Zbog tog razloga očuvanje i regulacija *pravedne konkurencije* predstavlja jednu od najvažnijih funkcija jake vlade, one koja nije ovisna o pritisku pojedinih skupina.

Čvrst politički poredak primarni je preduvjet socijalne tržišne privrede. Djelotvorno *kartelsko zakonodavstvo* dio je institucionalnog okvira. Ono mora paziti na trajnu *prijetnju tržišta i konkurencije* i boriti se protiv nje.

Sve vladine intervencije treba da *potiču gospodarske inicijative*, a ne da ih paraliziraju. One moraju biti u skladu s tržištem a ne njemu suprotne. Tržište nije nešto u sebi zlo ili neka anonimna moć uperena protiv ljudi. To je institucija gdje se ljudske potrebe zadovoljavaju na miran način. Ignorirati to, znači paralizirati privredu odnosno prognati je u podzemlje – a to je privreda u sjeni.

S druge strane neodgovorno je – a u zemljama u razvoju to se često događa – kad se u korist pretjeranih birokratskih opterećenja i poreza poduzetničke djelatnosti potisnu u podzemlje privrede u sjeni, gdje one možda mogu biti gospodarski uspješne, no ostaju bez stvarnog učinka za zajedničku dobrobit. Dovoljno je imati na umu da privreda u sjeni ne plaća nikakve poreze! Kako neka vlada može ispunjavati svoje funkcije bez nužnih financijskih izvora?

Mnogo toga što koči privredne programe u zemljama u razvoju nije uzrokovano pogrešnom privrednom teorijom, nego pritiskom koji vrše

pojedine skupine i štite svoje tradicionalne feudalne povlastice metodama »ranog kapitalizma«. To protuslovi pravednom društvenom poretku i blokira gospodarski i društveni napredak zemlje. I u Europi je industrijska revolucija pretpostavljala rušenje feudalnog sustava povlastica. Stoga u mnogim zemljama u razvoju društvene reforme moraju prirediti tlo za gospodarsku i poduzetničku inicijativu.

Put k socijalnoj tržišnoj privredi nije lak: pod stalnom je prijetnjom onih skupina koje čine pritisak – ne samo u zemljama u razvoju. Zadaća je vlade da odmjeri posebne interese imajući u vidu *zajedničko dobro*.

Zbivanja u srednjoj i istočnoj Europi jeseni g. 1989, odnosno slom komunizma – socijalizma morali bi utjecati na privrednu politiku zemalja u razvoju. One bi napokon morale priznati tržišnu privredu kao najuspješniji put k razvitku. A taj ustroj ne može djelovati bez poduzetnika. Bez njega čak nije ni pojmljiv.

Bio bi velik korak naprijed kad bi se mogla postići suglasnost o toj činjenici među svima ozbiljno zainteresiranima za gospodarski djelotvoran i društveno odgovoran put k razvitku u takozvanom »Trećem svijetu«.

Da ponovim: Prvi korak je politički korak stvaranja čvrstog političkog poretka. Ako je to zajamčeno – poduzetnici će ući u tržište. Oni će postupno povećavati proizvodnost svojih radnika i prema tome širiti gospodarsku osnovicu za više prihode siromašnih. Oni će stvoriti nova radna mjesta, oni će stvarati vrijednosti. Stvaranje bogatstva je *bitna zadaća* poduzetnika.

Nove industrijske zemlje u istočnoj Aziji (mali tigrovi) pružaju impresivan dokaz kako se poduzetničkom djelatnošću u tržišnoj privredi siromaštvo masa može svladati za samo nekoliko godina.

Privredni ustroj koji može svladati siromaštvo siromašnih poslužio je jednoj od najvažnijih društvenih svrha privrede, ako ne i najvažnijoj; pa makar takav ustroj zaostaje za našim standardima izvorne socijalne tržišne privrede.

Objašnjenje razlike u siromaštvu i bogatstvu naroda jednostavno nije dovoljno ako se zadržimo samo na moralnosti i nemoralnosti moći ili nemoći:

Michael Albert, predsjednik UNIAPAC-a, u ožujku ove godine u Lisabonu je kazao:

»U tim zemljama, vodeći poslovni ljudi kršćani suočeni su s istom jasno definiranom i osnovnom zadaćom, naime da mislju i djelom pokažu da danas, u ovom dobu, siromaštvo određenih ljudi i nerazvijenost određenih privreda nisu više pretežno rezultat povijesne nesreće ili stranog izrabljivanja. Gdje god zakon i običaji omogućuju razumno korištenje prava na vlasništvo i slobodu poduzetništva, prije ili kasnije sjeme privrednog na-

pretka proklija. Kad biljka sazrije i urodi plodom – ali samo u tom slučaju – svaki čovjek može zahtijevati svoj udio u napretku.«

Uvid koji imamo u društvene i gospodarske uzroke privrednog razvoja zahtijeva od nas da probleme razmotrimo u korijenu. Ono za čim težimo je gospodarski ustroj koji je produktivan i društveni poredak koji je primjeren ljudskom dostojanstvu.

U prijeko potrebnom procesu modernizacije i dinamizacije nerazvijenih privreda moraju se mobilizirati i razvijati svi ljudski resursi nacije. Poduzetnička aktivnost je vrijedan i rijedak ljudski resurs. Vođenog signalima tržišta i pouzdanom privrednom i socijalnom politikom, treba ga njegovati i poticati.

Kao što je već kazano na početku: Manjak poduzetnika i poduzetničke djelatnosti karakteristična je crta i uzrok nerazvijenosti. U takvom slučaju *strana ulaganja* u zemlji u razvoju mogu biti vrlo korisna. Po mojem mišljenju to je najdjelotvorniji način strane pomoći, budući da kombinira transfer financija, tehnika, znanja i društvene organizacije. Znam da su strana ulaganja dugo bila kontroverznom temom, osobito u operacijama transnacionalnih kompanija.

Dopustite mi da iznesem neke misli o tome. Rado bih naveo nekoliko rezultata do kojih je posljednjih godina u Švicarskoj došao »Osmi europski simpozij o crkvama i transnacionalnim kompanijama« UNIAPAC-a (Međunarodna kršćanska unija poslovnih ljudi). Smatram da ti rezultati vrijede više ili manje općenito za strane ulagače:

Neku transnacionalnu kompaniju koja ulaže u zemlju u razvoju ne treba promatrati ni kao agenciju za razvoj ni kao milosrdnu ustanovu. Ona u osnovi nije filantropska institucija, a to i ne treba biti. Kao poslovnom poduzeću, njoj je glavni cilj da odgovori potrebama svojih kupaca i od svojih ulaganja imade odgovarajuću dobit.

Transnacionalne kompanije ne djeluju u prvom redu radi borbe protiv siromaštva. Posredno, one to čine, privrednim stvaranjem dodatne vrijednosti sa svim učincima, pa tako daju pozitivan prinos gospodarskom razvitku tih zemalja. To je u svakom pogledu istinito ako im je cilj optimiranje profita *na dugi rok*, a ne maksimiranje *na kratki rok*. Bilo kako bilo, razvojna politika mora započeti s nacionalnim politikama u zemljama u razvoju. Poslovni svijet može se angažirati samo podržavajući, ubrzavajući ili olakšavajući nacionalne napore u razvoju i planiranju. I najbolje namjere imat će tek ograničen učinak ako se mjesne vlasti zemalja u razvoju zauzvrat ozbiljno ne suoče s vlastitim odgovornostima. Na njima je da stvore politički, gospodarski i društveni okoliš u kojem je moguće podići životni standard svijeta, a ne samo nekolicine.

Povrh integracije stanovništva u vlastitu privredu, svaka se zemlja u razvoju mora prilagoditi svijetu gospodarskih tokova. U obje situacije po-

dužeća u praksi imaju glavnu ulogu, no države su te koje moraju osigurati da pravila opskrbe i potražnje budu pravedna prema svima – ne samo iz etičkih razloga nego i zbog onih vezanih za djelotvornost, budući da ustroj može funkcionirati samo ako prevelik broj devijacija ne ometa njegovu protočnost.

Općenito govoreći, transnacionalne kompanije u zemljama u razvoju bolje su od lokalnih u svezi sa socijalnim uvjetima, školovanjem kadrova, razinom tehnologija i profesionalnim usavršavanjem. One također mogu preuzeti pilotnu funkciju s obzirom za zaštitu okoliša.

Transnacionalne kompanije moraju drugim poduzećima poslužiti kao model u svemu što se tiče pristupa kompanije. Međunarodni standardi možda su stroži od onih koje nalaže zemlja u razvoju koja ih ugošćuje, pa makar to značilo i veće troškove. Visoki standard i pristupi sukladni onima što se primjenjuju u ostalom svijetu mogu, kratkoročno, transnacionalnu kompaniju s obzirom na konkurenciju dovesti u nepovoljan položaj; dugoročno, međutim, konzistentan i koherentan pristup predstavlja temelj i preduvjet uspjeha. Poduzeće nije samom sebi svrha nego način služenja društvu i ljudima koji su ga stvorili.

Bitno je da strana ulaganja i transnacionalna poduzetnička praksa ne potpomažu ponašanje koje nije etično, a koje je gdjekad duboko ukorijenjeno u kulturnim tradicijama mnogih zemalja u razvoju: primjerice nepotizam i korupcija.

Motivacija za ulaganje neke transnacionalne kompanije u zemlju u razvoju ista je kao u slučaju industrijalizirane privrede:

- potražnja za njenim proizvodima ili uslugama,
- novo tržište koje treba otvoriti,
- komparativna troškovna prednost,
- razuman povrat troškova,
- dostupnost potrebne infrastrukture i
- sigurni izvori sirovina.

Stabilna politička i razumna gospodarska i društvena okolina prijeko su potrebni preduvjeti.

Da bi se to shvatilo, potreban je dvostruki napor. S jedne strane zemlje domaćini, njihove lokalne kulture, politički sustav, sindikati i crkve, svi moraju nastojati da shvate fenomen transnacionalnih kompanija, a one moraju biti svjesne realnosti u zemljama u razvoju gdje žele ulagati. Te realnosti nisu izražene samo privredno ili financijski, tržišno ili političkim ustrojem, one su društvene i kulturne prirode podjedanko, jer sažimlju duboke ljudske potrebe. Te potrebe valja analizirati i prosuđivati prema njihovim vlastitim vrijednostima.

Crkve i njihova etička pozicija

Prva etička dužnost transnacionalne kompanije jest preživjeti, dugoročno uspjeti i ostvariti profit; mora uzeti u obzir lokalnu sredinu, respektirati njenu kulturu i biti svjesna određenih negativnih i katkad nenamjernih učinaka svojih aktivnosti; njena društvena odgovornost seže s onu stranu manufakturnog procesa, ali je ograničena onim što je privredno moguće; s dugoročnog motrišta nema sukoba između etičkog i ekonomskog. S etičkog stajališta ne postoji pitanje »prvog«, »drugog« i »trećeg« svijeta. Stvaranje »prvorazrednih«, »drugorazrednih« ili »trećerazrednih« radnih uvjeta u različitim regijama je nemoralno. Svaka arbitrarna razlika s obzirom na različite regije je nemoralna. Sve arbitrarne razlike u standardu kvalitete i sigurnosti proizvoda i usluga između industrijaliziranih zemalja i onih u razvoju moraju se izbjegavati. To isto vrijedi za sigurnosne standarde za vrijeme proizvodnog procesa kao i za modele zaštite okoline.

Naše udruženje Katoličkih poduzetnika u Njemačkoj dugo godina bilo je najdublje zaokupljeno ovim kompleksom problema. Godine 1987, prilikom godišnje skupštine, udruženje je razradilo niz načelnih smjernica za *njemačka poduzeća u zemljama u razvoju*.

Sažet ću ih:

- poduzeća svoj angažman (ulaganje) moraju smatrati dugoročnim obvezivanjem i istodobno dijelom nacionalne privrede zemlje domaćina;
- moraju biti primjerom *odgovornog upravljanja* u povezanosti s vladom, privredom i vlastitim namještenicima;
- moraju odbaciti podmićivanje i nepoštenje u poreskim pitanjima;
- moraju izražavati više kvalificiranih radnika i upravnog kadra no što je to potrebno za vlastitu tvrtku, ili drukčije rečeno: za tržište rada;
- moraju se obvezati na pravednu konkurenciju i socijalnu tržišnu privredu.

Lokalni poduzetnik u zemljama u razvoju mora postati svjestan toga da s obzirom na svoju privrednu funkciju snosi i *društvenu odgovornost*. Ono što je zemljama u razvoju potrebno su odvažni, društveno odgovorni poduzetnici umjesto beskrupuloznih kapitalista.

Doista uznemiruje - što su privredni i društveni uvjeti u mnogim katoličkim zemljama Latinske Amerike mnogo gori od onih u usporedivim nekršćanskim zemljama Azije. To sasvim sigurno ima veze s nedovoljnim brojem društveno odgovornih poduzetnika. No, smatram, da to ima veze i s neporecivom rezerviranošću mnogih vodećih ljudi Crkve u svezi s tržišnom privredom općenito, kao i u svezi s poduzetničkom djelatnošću, konkurencijom i, osobito, profitom.

Kao udruženje katoličkih poduzetnika mi smo dugo godina unutar Crkve bili angažirani u raspravi o pomoći u razvoju - i o razvojnoj politici.

Prema našem mišljenju raznoliki i zadivljujući napori Crkve i međunarodnih organizacija na tom polju imaju zajedničku crtu u podcjenjivanju uloge privrednog ustroja i poduzetničke aktivnosti u razvojnom procesu. Moram isto tako priznati da su drukčija motrišta i pristupi Crkve poslovanju legitimna. Zbog toga je i potreban neprestani dijalog.

Po našem sudu *poduzetnici u zemljama u razvoju moraju* uzeti u obzir ove *prioritete*:

- davanje vlastitog prinosa razvitku demokratskog i onakvog društveno-ekonomskog poretka koji respektira zakone tržišta i društvene potrebe stanovništva (socio-politička odgovornost);
- suzdržavanje od korupcije i krađe kapitala;
- poticanje povjerenja unutar njihovih poduzeća;
- odanost pravdom ustroju koji teži k ravnoteži;
- odanost društvenom partnerstvu namjesto staromodnoj klasnoj borbi;
- u prvom redu služenje domaćem tržištu kako bi se podmirile temeljne potrebe stanovništva prije no što se započne s proizvodnjom složenijih proizvoda.

Katolički poduzetnici trebali bi se organizirati u skupine i udruženja kako bi Crkvi stavili na raspolaganje svoje stručno gospodarsko znanje i poduzetničko iskustvo. Kao katolička organizacija mi smo se također obratili Crkvi, koja može izvršiti utjecaj na proces razvoja.

Crkva može:

- promicati etiku rada, ne samo u radnika nego i u državnih službenika, političara, poduzetnika, na osnovi katoličkog socijalnog nauka;
- poticati osnivanje slobodnih radničkih sindikata i organizacija poduzetnika i propagirati načela solidarnosti i subsidijarnosti na kojima se temelje te ustanove;
- obrazovati siromašne, uključujući i temeljno profesionalno osposobljavanje;
- utjecati na društvenu elitu i zahtijevati ukinuće nepravednih povlastica;
- pozivati na odgovorno roditeljstvo
- i, na kraju, Crkva sama može izobražavati svoje svećenike, učitelje i vodeće laike u katoličkom socijalnom nauku, što je najbolji temelj dugoročnog razvoja čovječanstva, budući da uglavnom ne postavlja trenutčne zahtjeve nego vodi brigu o odgovarajućim zadaćama i konsekvencijama.

Zaključujući, vratit ću se na naš početni stav da su gospodarski i društveni razvoj vrlo važne - u fizičkom smislu možda osnovne - komponente jednog obuhvatnijeg pojma ljudskog razvoja odnosno ljudskog ispunjenja, koji zahvaća kulturnu i duhovnu dimenziju ljudskog napretka.

Poduzetnici i oni koji upravljaju poslovima odani su zakonima gospodarske racionalnosti. Kao kršćani znademo da je to samo dio ljudske egzistencije i stvarnosti.

Kršćanski poduzetnici neprestano su izazivani tom »napetošću između Biblije i bilance«.

Ili, kako je to don Luciano Mendez de Almeida, predsjednik Brazilske biskupske konferencije, izrazio na kraju simpozija UNIAPAC-a u Švicarskoj:

»A budući da govorimo o privredi, naravno da je vrlo važno imati privredna pravila. No problem je taj što je čovjek vredniji od svoga rada, njegovo je mjesto izvan pravila privrede. A tu se ja pitam kako mi, kao kršćani i poduzetnici, a to znači kao ljudi golemog dara i zaliha, možemo priskočiti u pomoć čovječanstvu koje pati. I to je pitanje za koje smatram da će nam Gospodin postaviti na kraju naših života. Što radimo za one koji - ako im ne pomognemo - sami ne mogu učiniti ništa da opredmete svoju vlastitu vrijednost i korisnost?«

Ja držim da odavde izvire legitimno različiti pogledi Crkve i poduzetnika. Kršćanski poduzetnici morali bi ih moći pomiriti.

(Prijevod: Nenad Popović)

THE ENTREPRENEUR - THE DYNAMIC ELEMENT OF ECONOMIC AND SOCIAL DEVELOPMENT

Johannes Stemmler

Summary

This article is a lecture held at the International Meeting on Developing Countries in Seoul, Korea, August 27, 1990. The author presents the business executive as an important and dynamic factor of economic and social development. Proceeding from a short consideration on development, he introduced the entrepreneur as a person who takes initiatives and is connected with Market economy. In the second part, elaborated on the role and meaning of transnational corporations and the position of the Church.